

87. DE OORZAAK DER CESSIE. *)

I.

Abstracte of causale eigendomsoverdracht is een vraag die nog niet tot rust is gekomen. Meijers heeft getoond door van Oven's voortreffelijk praeadvies niet te zijn overtuigd en deze zal de eerste zijn om toe te geven dat het laatste woord er nog niet over is gezegd. Voor het oogenblik wensch ik mij in de hoofdzaak geen partij te stellen, ik hoop dat spoedig elders te doen. Mijn doel is meer bescheiden. Naar aanleiding van een recent vonnis wil ik een enkele opmerking maken. De vraag, hoe belangrijk ook, is er toch niet een die de rechtspraak voortdurend verontrust, of, als de overmachtsquaestie bv., in eens een bepaald tijdperk beheerscht. maar zij duikt van tijd tot tijd op en toont zich dan — wat haar juist zoo aantrekkelijk maakt voor een wetenschappelijk onderzoek — in de meest verscheidene vormen. De concrete quaestie waarmee ik mij thans wil bezig houden, is deze: stel een eigendomsoverdracht, ook een cessie, eischt naast de overeenstemming omtrent het overgaan van het recht een geldigen titel, kan dan op het gemis van zulk een titel ook de debiteur der overgedragen vordering een beroep doen?

Het antwoord schijnt van zelf sprekend. Als de vordering niet is overgegaan, is zij nog altijd deel van het vermogen van den vervreemder, en wie eerder dan de schuldenaar zou dit den pseudo-verkrijger mogen tegenwerpen? Zoo oordeelt ook het vonnis waarop ik doelde. Rb. Breda 31 Maart 1925, W. 11359. Althans het laat niet van twijfel blijken. Toch zou ik anders willen oordeelen. Ik zal toelichten, waarom.

II.

In een akte van cessie draagt de schuldeischer, „in vollen en vrijen eigendom" de vordering over aan een derde. Volgens de Rechtbank ontbreekt het bewijs van titel. Moet nu de vordering worden ontzegd?

Ik begin met te herinneren aan de geschiedenis der cessie. Het is van algemeene bekendheid, dat zij uit den last tot innen is ontstaan. Wijst dat er niet op, dat de eenige vraag die de schuldenaar zich heeft te stellen, deze is, of de man die hem aanspreekt, tot opeisching bevoegd is? En zou deze niet aan den tegenspuiterenden schuldenaar, die van gemis van titel spreekt, kunnen voorhouden, dat hem dit niet aangaat, dat het voor hem de eenige vraag is of hij deugdelijk gekweten wordt en dat hij zulk een deugdelijke

*) Weekblad voor Privaatrecht. Notaris-ambt en Registratie, nos. 2921 e.v. (19 December 1925 e.v.).

kwijting verkrijgt als de man die het geld int, daartoe van den schuldeischer de bevoegdheid heeft verkregen? En die bevoegdheid heeft hij toch zeker, ook al zou zijn titel niet vaststaan. Duidelijk is dat als in de akte van de overdracht een zinnetje wordt ingevoegd als „en aan deze de onherroepelijke bevoegdheid te hebben gegeven de overgedragen vordering te innen”, wie geeft niet toe, dat dit overbodig is?

Niet alleen persoonlijke, ook zakelijke acties kunnen worden overgedragen. Voor zulk een actie-overdracht is toch geen titel noodig, het eenige waarop het aankomt, is, dat de overdracht in orde is. Maar dan moet toch hetzelfde gelden voor de persoonlijke actie of voor de schuldvordering. Want ons recht scheidt deze beide niet.

Men lette verder op den vorm der cessie. Het is een akte met beteekening aan den schuldenaar of erkenning door dezen. Laten we eerst naar de laatste zien. De schuldenaar die erkent, dat de vordering is overgedragen, is toch ongetwijfeld tot betaling gehouden, ook al zou de titel ontbreken. Immers door de erkenning heeft schuldvernieuwing plaats gevonden. En deze — het is voorzover ik weet niet betwist — vraagt naar geen titel. Zou het nu bij de beteekening, die de wet er volkomen mee op één lijn stelt, anders zijn?

De beteekening is de officieele kennisgeving aan den debiteur, dat hij voortaan aan den verkrijger moet betalen. Dat deze de geldigheid der akte van cessie alleen onderzoeken moet, voor zoover hij na moet gaan of inderdaad is overgedragen, blijkt ook uit de rechtspraak over de dubbele beteekening. Het is bekend dat de H.R.¹⁾ leert dat, als de schuldeischer eerst cedeert aan A en daarna aan B, maar B eerst beteekent, de schuldenaar niettemin aan A moet betalen. Doch zoolang A niet beteekend heeft, kan de debiteur niet alleen veilig aan B betalen (art. 1422 B. W.), maar is hij daartoe ook verplicht. Zoodra een tweede beteekening heeft plaats gehad, moet hij gaan onderzoeken welke de oudste is, tot zoolang houdt hij zich aan de eerste. De proc.-gen. Noyon maakte in zijn conclusie bij het aangehaalde arrest de opmerking, dat hij anders zou oordeelen, indien de oudste cessie niet is beteekend, maar erkend wordt nadat de tweede beteekend is; aan zulk een aanneming zou hij geen kracht willen toekennen „omdat de schuldenaar door zijn eigen daad niet meer zijn verhouding tot den eerst opgekomen schuldeischer kan veranderen”. De opmerking past geheel in het hier voorgedragen stelsel. Moest de overdracht om tegen den schuldeischer te werken, een geldige vermogensbeschikking zijn, dan was zij onjuist; is zij echter een legitimatie van den verkrijger, die tegen den schuldenaar werkt zoodra hij er officieel kennis van heeft gekregen, dan blijft zij werken totdat

1) 24 Febr. 1911. W. 9145.

op dezelfde wijze de vervreemder of een derde de handeling heeft betwist. Dan zeker, maar ook dan eerst, mag de schuldenaar niet meer betalen aan wie zich als gerechtigde voordeed.

Maar, zal men wellicht vragen, dat mag dan alles waar zijn, hoe rijmt ge het met de stelling, die hier als bewezen wordt aangenomen, dat toch in het algemeen titel noodig is voor eigendomsoverdracht? Het antwoord moet luiden dat de cessie een dubbel karakter heeft. Men kan haar zien als instituut van het verbintnissenrecht, als het leerstuk van de overdracht van de kwaliteit van schuldeischer, maar kan haar ook zien als thuis hoorend in het zakenrecht, als de overdracht van onlichamelijke zaken. Tegenover den schuldenaar staat de eerste beschouwing op den voorgrond, voor hem is het enkel de vraag of de verkrijger gerechtigd is het oorspronkelijk aan den vervreemder toekomend recht uit te oefenen; wat de grond van de overdracht was, of de vervreemder geld schuldig was aan den verkrijger, of hij wilde schenken of slechts een last gaf tot inning in den vorm van de overdracht, het kan hem koud laten. Voor hem komt de andere zijde — de vermogensbeschikking — eerst in aanmerking, als de vervreemder zelf of derden den overgang betwisten. Wat overdracht schijnt te zijn, is het niet, wordt hem dan voorgehouden; hij moet daarmee rekening houden en óf op eigen risico uitmaken wie gerechtigd is tot het vermogensbestanddeel dat de schuldvordering uitmaakt, óf betaling weigeren en een rechterlijke beslissing uitlokken. De schuldvordering kent als vordering haar eigen recht, de persoon van den crediteur is in die verhouding vervangbaar, doch tegelijk geldt voor deze onlichamelijke zaak de algemeene regel, dat geen eigendom kan worden overgedragen zonder geldigen titel.

Beide regels worden vereenigd indien men aanneemt dat de debiteur ook bij het ontbreken van een titel van eigendomsovergang tot betaling aan den verkrijger verplicht is, zoolang niet een derdebelanghebbende zich op grond van dat ontbreken tegen de betaling verzet. Met andere woorden: de eigendom van de vordering wordt door de gewone regels beheerscht, maar in de interne verhouding tusschen crediteur en debiteur is de verklaring van den schuldeischer dat hij bevoegdheid tot inning heeft gegeven aan den verkrijger, voldoende.

Op één ding wil ik nog wijzen ter toelichting: de rechtspraak neemt aan dat overdracht van toekomstige vorderingen mogelijk is. In het zoo juist verschenen boek van Ch. Russel wordt die mogelijkheid betwist'). Mijns inziens ten onrechte. Immers er is geen reden denkbaar, waarom niet reeds van tevoren de crediteur een ander kan aanwijzen als tot uitoefening der rechten van schuldeischer bevoegd. Russel echter ziet alleen de zakenrechtelijke zijde en bestrijdt van dat oogpunt terecht de overdracht: hoe is levering

<) Bi/. 51.

mogelijk van een toekomstige zaak? De oplossing der moeilijkheid zit in de uiteenzetting die ik boven gaf. Hier is inderdaad geen levering, niettemin is de handeling volkomen geldig.

Wij meenen dus dat voor de cessie der inschuld precies hetzelfde geldt wat de Grootboekwet voor overdracht van inschrijvingen op het Grootboek heeft vastgelegd. „De Directeur onthoudt zich — zegt art. 22 der wet van 7 April 1913 — van een onderzoek naar de geldigheid van de rechtshandeling, die aan de aanvraag tot overschrijving enz. ten grondslag ligt, onverminderd zijn verplichting om aan de aanvraag geen gevolg te geven, indien de nietigheid of vernietigbaarheid van de rechtshandeling hem is gebleken uit den inhoud der Grootboeken of uit de bescheiden die overeenkomstig de bepalingen dezer wet zijn overgelegd.”

Laat weg wat hier speciaal is en lees voor Directeur debiteur en ge hebt den cessie-regel.

Maar, vraagt men wellicht, komt het resultaat niet hierop neer, dat althans ten aanzien der cessie de overdracht abstract is? Ik geloof het niet en zal aantonen. waarom niet. Maar eerst wil ik nog even op enkele verwante verhoudingen wijzen.

III.

In de discussie die te Groningen naar aanleiding van van Ovens praeadvies werd gehouden, werd door een der sprekers, den heer Bos, de opmerking gemaakt, dat overdracht van aandelen op naam gewoonlijk zonder vermelding van de oorzaak gebeurt. Hij meende dat daar het causale stelsel niet gold. Van Oven antwoordde voorzichtig, de mogelijkheid van een abstracte eigendoms-overdracht bij aandelen wilde hij niet geheel uitsluiten, ook al aanvaardt men voor onroerend goed het stelsel van den titel-eisch.

Hoe staat het met deze vraag naar ons recht? Art. 42 W. v. K. beslist haar niet. het laat bepaling van den vorm van overdracht aan de statuten over; noemt wel mogelijke vormen op. doch spreekt niet van een oorzaak. Molengraaf f ') verlangt haar en verbindt aan het ontbreken nietigheid, de verkrijger wordt geen aandeelhouder. De consequentie van deze opvatting geeft weder een vonnis van de Rechtbank te Breda"): een besluit van een vergadering van aandeelhouders kan nietig worden verklaard, indien achteraf blijkt, dat aan de stemming deel hebben genomen aandeelhouders, wier verkrijging van de aandelen niet op geldigen titel berust — mits natuurlijk dat deelnemen op den uitslag der stemming van invloed kan geweest zijn. Of Polak") evenzoo oordeelt is niet zeker. Hij vermeldt het vonnis van Breda zonder het te bestrijden, maar voegt er aan toe: „De bestuurders behoeven de geldigheid

) Leidraad 3. blz.
213. -) 9 Dec. 1919.
W. 10724. ■■■) Handboek
•. lil/. 387.

van den titel niet te onderzoeken. Zoolang hun niet gebleken is, althans zoolang hun niet is aangezegd, dat de verkrijger, ondanks zijn geteekende of beteekende verklaring, inderdaad geen aandeelhouder is geworden, moeten zij deze als zoodanig aanmerken." Volgt daaruit dat bestrijding achteraf van hetgeen met medewerking van den aldus toegelaten aandeelhouder is geschied, uitgesloten is? De auteur laat er zich niet over uit. Ik zou die vraag bevestigend beantwoorden.

Het bestuur heeft naar mijn meening te onderzoeken, of de overdracht heeft plaats gehad, dus, of de verklaring die wordt overgelegd, inderdaad afkomstig is van den ouden aandeelhouder, of de persoon, die de inschrijving vordert, dezelfde is als degeen die in de verklaring als verkrijger is aangeduid, m. a. w. of de overdracht op zichzelf in orde is, niet wat haar ten grondslag ligt. Dat is van het bestuur niet te vergen, het zou het niet kunnen, de praktijk die zich met een abstract geformuleerde overdracht tevreden stelt, heeft het juiste inzicht getoond. Doch die gedachte komt alleen tot haar recht, indien men dan ook latere nietig-verklaring van hetgeen met medewerking van de aldus ingeschrevenen is verricht, uitsluit. Als bij de vordering op naam, moeten we ook bij het aandeel den eigendom scheiden van de bevoegdheid de aan het aandeel verbonden rechten tegenover de vennootschap uit te oefenen, het volle recht op het vermogensbestanddeel stellen tegenover het voorloopige recht zich als aandeelhouder te doen gelden. Voor de naamlooze vennootschap is de eenige vraag: wie is geldig ingeschreven? Art. 42 W. v. K. geeft aan deze opvatting steun door als vorm van overdracht te noemen een verklaring aan de vennootschap beteekend. Wel mogen wij niet zoo ver gaan als het Deutsche Handelswetboek, dat in § 223 bepaalt: „Im Ver-hältnisse zu der Gesellschaft gilt nur derjenige als Aktionar wel-cher als solcher im Aktienbuche verzeichnet ist", want de overschrijving moet naar ons recht op een geldige verklaring berusten — maar, waar van den grond der verklaring niet wordt gerept, mogen we dien ook niet eischen. Het belang van het geheele vennootschapswezen brengt mede dat zulke op het oogenblik van de handeling door niemand zelfs maar te vermoeden betwistingen achterwege blijven. Wie meent dat aan eenige overdracht de titel ontbreekt, zal dit aan dat bestuur moeten mededeelen. Daarmee reserveert hij zijn recht, al hetgeen met negeering van die mede-deeling is gedaan, te betwisten; doch zoolang hij deze naliet, blijft geldig wat door hem is verricht die recht scheen te hebben en dien zijn mede-aandeelhouders als zoodanig accepteerden.

IV.

Deze kijk op de overdracht van aandelen op naam verruimt ook ons inzicht in de overdracht van toonder-aandelen — gelijk

omgekeerd het resultaat ten aanzien van deze dat bij de aandelen op naam bevestigd.

Meijers wees er reeds op in de aantekening op het Strooman-nenarrest (4 Juni 1920, N. J. 1920, 712), dat hij aan den Almanak voor Notariaat en Registratie 1922 afstond, dat men tot een andere beslissing dan het bij dit arrest bekrachtigde vonnis komt, indien men de beteekenis der toonderclausule naar de bedoeling der partijen in het oog houdt. „Krachtens de toonderclausule is ieder die ter vergadering als houder van een toonder-aandeel optreedt, ten aanzien van zijn mede-aandeelhouders, aandeelhouder", zegt hij. Betwisting van het besluit der vergadering op grond dat degeen die zich als aandeelhouder voordeed, geen aandeelhouder was, is niet geoorloofd. Als dit ten aanzien der stroomannen moet worden aangenomen, geldt het ook voor hem aan wien het aandeel is overgedragen, terwijl de rechtsgrond voor die overdracht ontbrak.

Met dit betoog kan ik mij geheel vereenigen. Dank zij de toonderclausule is voor deze aandelen het bezit, en dus in verband met art. 590 B. W. het houden, wat voor aandelen op naam de verklaring van overdracht en de overschrijving in de aandeel-houders-registers is. Bestuur en algemeene vergadering hebben niet te vragen wien ten slotte de vermogensbaten behoort in het aandeel belichaamd, zij hebben alleen te maken met de vraag wie krachtens de statuten en den daar vastgelegden vorm van overdracht zich als aandeelhouder kan legitimeeren. Wie dat vermogen is aandeelhouder. Onder één voorbehoud. Wordt zijn recht betwist, dan moet van dat oogenblik rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat het ten slotte blijkt niet te bestaan. Is er dus tegen het optreden van iemand als aandeelhouder verzet gedaan, dan, maar ook dan alleen, kan achteraf de nietigheid worden ingeroepen van de handelingen die van dat optreden afhankelijk waren.

V.

We zien zoo een volkomen analogie tusschen de overdracht van toonder-aandelen, van aandelen op naam en de cessie van vorderingen. Telkens moeten we onderscheiden tusschen den eigendom der zaak en de vraag wie ten aanzien van vorderings- of lidmaatschapsrecht de rechthebbende is. Wellicht dat iemand de vraag opwerpt of het niet eenvoudiger is te zeggen dat bij toonder-aandelen de houder de rechthebbende is, en evenzoo bij aandelen op naam en vorderingen de eigendom overgaat zonder naar titel te vragen? Ik zou die vragen stellig ontkennend beantwoorden. Wat het toonder-papier betreft, tegenover oudere beschouwingen heeft Molengraaff m. i. terecht de opvatting doorgezet, dat niet het enkel houden maar de eigendom van het papier over het recht

beslist en het zou te betreuren zijn, als die leer tengevolge van een onjuiste door Molengraaff zelf bestreden consequentie die de rechtspraak er uit trok, zou worden verlaten. De leer dat de toonder rechthebbende is, staat op één lijn met die dat bij roerend goed de bezitter eigenaar is, en zij is op dezelfde gronden als deze verwerpelijk. Wie den schijn van recht voor zich heeft is daarom nog niet de rechthebbende. Maar de consequentie die de rechter in de stroomannen-beslissing trok, dat nu ook wie eigenaar is, onder alle omstandigheden en tegenover ieder de rechthebbende is, is even verwerpelijk. Zij houdt geen rekening met den bijzonderen aard van het object van eigendom waarom het gaat: het van een *toonderclausule* voorzien vorderingsrecht. We mogen niet stellen eigendom en dan voortredeneeren uit de eene logisch opgebouwde conclusie tot de andere, maar we hebben te onderscheiden. Wie eigendom heeft is *tenslotte* de rechthebbende, doch gelijk meer kan een ander het voorloopig schijnen en omdat hij het schijnt, zich als zoodanig doen gelden. Gelijk meer, stelt ook hier het recht zich met het voorloopige tevreden, maar houdt tegelijk de wegen open, waardoor definitief toch het „betere recht" zich kan handhaven.

Juist zoo is het met de oorzaak bij de cessie. Nog eens, ik laat het leerstuk in het algemeen thans rusten, doch aangenomen dat de overdracht van eigendom aan een geldigen titel is gebonden, dan is die van vorderingen het ook. Voor een uitzondering is geen reden. De cedent kan bij ontbreken van een oorzaak zich tegen betaling aan den cessionaris verzetten, zijn erfgenamen kunnen het, de curator in zijn faillissement evenzeer. Aan hen kan niet worden tegengeworpen, dat de wil tot overdracht bestond. Was de overdracht een verkapte schenking en ontbrak de authentieke akte, zij is nietig. Berustte zij op een nietig verklaarde overeenkomst, zij valt met deze. Was de handeling slechts schijn, de eigenaar blijft eigenaar. En al deze rechthebbenden kunnen dit volhouden tegen ieder, tegen den cessionaris zoowel als tegen den curator in diens faillissement en ook tegen latere verkrijgers. Hier ligt het verschil tusschen het causale stelsel en dat der abstractie. Ook het verschil met de overdracht van lichamelijke roerende goederen, waarbij beroep tegen derden-verkrijgers is uitgesloten. Maar er is er één tegenover wie dit beroep niet is geoorloofd: tegen den schuldenaar die te goeder trouw betaald heeft aan den verkrijger. En aan deze komt dit beroep niet toe. Hij mócht en hij moest betalen aan wie tegenover hem rechthebbende was.

Komt men tot deze oplossing, dan vervallen de bezwaren die het causale stelsel voor de verkeerspraktijk ten aanzien van vorderingen en aandeden heeft en blijft niettemin de gedachte gehandhaafd waarop het berust: dat een recht niet overgaat indien daarvoor niet aanwezig is een grond die de rechtsorde als voldoende erkent.

